

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРИ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО РОЛЬ У ГОСПОДАРСЬКОМУ КОМПЛЕКСІ ДЕРЖАВИ

ЖУЙКОВ Геннадій Євгенович - доктор економічних наук, професор, перший проректор Міжнародного університету бізнесу і права, м. Херсон

КРИЖАНОВСЬКА Олена Вікторівна - аспірант кафедри обліку та аудиту Міжнародного університету бізнесу і права, м. Херсон

В статті досліджено структуру паливно-енергетичного комплексу України, його роль в задоволенні мінерально-сировинних і паливно-енергетичних потреб суспільства, а також визначені основні проблеми формування енергетичної безпеки.

Ключові слова: паливно-енергетичний комплекс, енергетичні ресурси, паливна промисловість, природний потенціал.

Постановка проблеми

Забезпечення енергетичної безпеки України значною мірою залежить від ефективного управління паливно-енергетичним комплексом. З огляду на це нагальним питанням політики нашої держави є відродження паливно-енергетичного комплексу країни при формуванні нової системи ресурсного забезпечення енергетики країни з мінімізацією і диверсифікацією закордонних поставок палива. Активізація процесів забезпечення власними енергоресурсами сприяє не тільки енергобезпеці й енергоефективності країни, а й енергозбереженню та екологічній гармонізації розвитку суспільного виробництва, що обумовлює актуальність дослідження окреслених питань, проблем і перспектив відродження паливно-енергетичного комплексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Економіко-організаційні питання розвитку паливно-енергетичного комплексу

України, оптимізації енергозберігаючої політики, формування реальних паливно-енергетичних балансів на рівні держави, а також окремих регіонів, галузей розглядалися в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених: А.І. Шидловського, Б.З. Піріашвілі, Б.П. Чирківа, І.К. Чукаєвої, - Л.О. Мелентьєва, А.І. Юфі.

Формулювання завдань та цілей статті

Метою статті є дослідження та аналіз структури паливно-енергетичного комплексу України, проблем удосконалення організаційно-економічного механізму управління ресурсним забезпеченням енергетичної безпеки України, його ланок і елементів на основі виявлення передумов відродження паливно-енергетичного комплексу країни й визначення напрямків його розвитку.

Виклад основного матеріалу

Одним з найважливіших завдань будь-якої держави є розвиток паливно-енергетичного комплексу, забезпечення суспільства енергетичними ресурсами. Паливно-енергетичний комплекс України складається з паливної промисловості (вугільна, нафтова і газова, торфова) та електроенергетики. У розвитку продуктивних сил України він відіграє всезростаючу роль, що пов'язано, з одного боку, із загальносвітовими тенденціями, а з іншого - з енергомісткістю народного господарства та обмеженими енергоресурсами держави. Енерге-

тика значною мірою впливає не тільки на розвиток, а й на територіальну організацію народного господарства, насамперед промисловості. Підприємства паливно-енергетичного комплексу — основа формування багатьох елементів територіальної організації народного господарства. Так, біля об'єктів енергетики виникли потужні промислові вузли і центри (наприклад, Запоріжжя), навколо яких утворилися територіально-виробничі комплекси і промислові райони. В останні десятиліття сучасні населені пункти в Україні з'явилися та зростали фактично там, де будувалися великі гідравлічні, атомні і теплові електростанції [1, с. 96].

Значення паливно-енергетичного комплексу в Україні зростає. Постійні проблеми з енергозабезпеченням усіх сфер життєдіяльності перетворили його у важливий чинник національної безпеки. Тому паливно-енергетичний комплекс у нашій країні фактично є основою всього господарства. Проблеми й кризи в ньому миттєво позначаються майже на всіх сферах життя держави.

Найбільш розвиненою галуззю паливної промисловості нашої держави є вугільна промисловість. Особливостями її розвитку і розміщення є переважна концентрація в Донбасі видобування вугілля здебільшого підземним способом, а також те, що кам'яного вугілля добувається більше, ніж бурого. У структурі видобутку палива за його видами у перерахунку на умовне паливо на вугілля в Україні припадає близько 65,7 %. Вугільна промисловість нашої країни видобуває не лише енергетичне вугілля, яке використовується для опалювання, а й коксівне, яке необхідне для виробництва технологічного палива і в чорній металургії. Підприємства вугільної промисловості стали базою для будівництва і дальшого розвитку багатьох промислових вузлів і центрів, десятків шахтарських селищ. Крім того, саме завдяки вугільній промисловості сформувалися окремі промислові райони. Головним районом вуглевидобутку в Україні є Донбас. Вугленосні площі на Лівобережжі становлять понад 150 тис. квадратних кілометрів. Тут зосереджено близько 92 % запасів кам'яного вугілля. У

Донбасі переважає енергетичне вугілля (56 %). Основні його запаси зосереджені в Луганській області. Коксівне вугілля становить 44 % від загальних запасів і залягає переважно в Донецькій області. Тут зосереджено найбільше шахт і сформувалися найпотужніші центри видобутку вугілля: Донецьк, Макіївка, Єнакієве, Торез, Красноармійськ. Донецьке вугілля використовують як енергетичне паливо на теплових електростанціях переважно в Донбасі та як сировину для виробництва коксу в Донбасі та Придніпров'ї.

Львівсько-Волинський басейн — важлива паливно-енергетична база на заході країни. Площа басейну незначна, близько 10 тис. квадратних кілометрів. Тут виникли міста Нововолинськ, Соснівка та кілька шахтарських селищ. У цілому, собівартість львівсько-волинського вугілля нижча за донецьке. Його використовують переважно як енергетичне паливо на Добротвірській і Бурштинській теплових електростанціях. Крім того, вугілля басейну є важливою хімічною сировиною, оскільки придатне для одержання кам'яновугільної смоли, напівкоксу.

У Дніпропетровському буровугільному басейні, де вуглевидобуток ведеться переважно відкритим способом, зосереджено близько 200 родовищ. Буре вугілля має значно меншу теплотворну здатність, ніж кам'яне, високий вміст сірки, значну зольність. Воно придатне для брикетування, напівкоксування і газифікації. Крім того, з бурого вугілля можна одержати штучний гірський віск. В основному буре вугілля використовується на місцевих електростанціях та інших підприємствах як паливо. Основними центрами буровугільної промисловості є Ватутіне на Черкащині та Олександрія в Кіровоградській області.

Нафту і природний газ використовують як високоефективне паливо і цінну сировину для хімічної промисловості. У структурі видобутку палива у перерахунку на умовне паливо на нафту припадає 7,2 %, на природний газ - 26,1 %. Основними районами нафто- і газовидобутку в Україні є Передкарпаття, Лівобережжя та причорноморський нафтогазоносний регіон. Провідне

місце належить Лівобережжю. Тут, у Чернігівській, Сумській та Полтавській областях є родовища високоякісної нафти. Вони мають значну кількість супутнього природного газу, який використовується для газифікації навколишніх міст і сіл. Найбільші родовища газу зосереджені в Харківській області, серед яких особливо відоме Шебелинське. Менше п'ятої частини видобутку природного газу України зосереджено в Прикарпатті. Це Дашава і родовища Івано-Франківської області. Доволі значні родовища природного газу у Криму.

Важливу роль у господарському комплексі України відіграє електроенергетика. Близько половини всього первинного палива (вугілля, нафта, газ, уран), що його має, чи одержує з інших держав Україна, а також енергія окремих річок використовується для виробництва електро- і теплоенергії. Електроенергетика - одна з найдавніших галузей господарства України. Вона забезпечує всебічний науково-технічний прогрес у всіх без винятку виробництвах, поліпшує умови праці та побуту. Розвиток електроенергетики, будівництво потужних електростанцій сприяють створенню нових промислових вузлів. Окремі галузі промисловості територіально наближені до джерел дешевої електроенергії, наприклад, кольорова металургія тощо [2, с. 29].

Електроенергію в Україні виробляють теплові, гідравлічні, гідро-акумулятивні та атомні станції. У перспективі набуває поширення використання екологічно чистої енергії Сонця і вітру. Незважаючи на величезний природний потенціал існує багато проблем у розвитку основних галузей паливно-енергетичного комплексу [3, с. 299]. Так, українське вугілля в основному має високу собівартість. У кам'яновугільних басейнах це пов'язано з глибоким заляганням пластів та невеликою їхньою потужністю. Буре вугілля невідгодно перевозити на далекі відстані, тому що воно має низьку теплотворну здатність, сипучість, підвищену вологість. Значний рівень фізичного спрацювання гірничодобувного обладнання, закриття окремих шахт, скорочення видобутку вугілля, важкі умови праці шахтарів, високий травматизм призводять до виник-

нення соціальної напруженості в шахтарських регіонах.

Одним з провідних чинників, що обмежує розвиток енергетики в Україні, є екологічний. Викиди від роботи цієї галузі становлять близько 30 % усіх твердих часток, що надходять в атмосферу внаслідок господарської діяльності людини. За цим показником електростанції зрівнялися з підприємствами металургії і випереджають усі інші галузі промисловості. Крім того, енергетика дає до 63 % сірчаного ангідриду і понад 53 % оксидів азоту, що надходять у повітря від стаціонарних джерел забруднення. Вони є основними джерелами кислотних дощів в Україні. Оксиди вуглецю, що їх викидають електростанції в атмосферу, - головне джерело парникового ефекту на нашій планеті. В районах шахтного видобутку значні площі зайняті териконами. У Донбасі 1270 відвалів. Понад 500 з них горять, забруднюючи повітря. При добуванні бурого вугілля відкритим (кар'єрним) способом із сільського господарства вилучаються великі площі родючих земель.

Негативного екологічного впливу завдає Україні і гідроенергетика. Будівництво гідровузлів на Дніпрі призвело до затоплення великих площ. Водосховища підвищили рівень навколишніх ґрунтових вод, стали причиною інтенсивного руйнування крутих берегів.

Важливою для України є безпека атомних станцій. Катастрофа на Чорнобильській АЕС перетворила державу в зону екологічної біди. Забруднені такі області, як Київська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська, Вінницька, Черкаська та ін. Потрапили радіонукліди і в Дніпро - основне джерело питної води для 35 млн. жителів країни.

Вирішення екологічних проблем паливно-енергетичного комплексу в наш час можливе лише з використанням сучасних технологій. Ці новітні технології нині широко використовуються під час виробництва енергії. Крім того, Україна має всі можливості використання альтернативних або нетрадиційних джерел енергії. Це, як правило, екологічно безпечні електростанції, наприклад вітрові-, геліо-, термальні.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено структуру паливно-енергетичного комплексу України, його роль у задоволенні мінерально-сировинних та паливно-енергетичних потреб суспільства, а також визначено основні проблеми формування енергетичної безпеки.

SUMMARY

In the article investigational structure of fuel and energy complex of Ukraine, his role in satisfaction raw mineral-material and fuel and energy necessities of society, and also certainly basic problems of forming of power safety.

Висновки

Таким чином, у статті було здійснено дослідження структури паливно-енергетичного комплексу України, пріоритетні напрямки його розвитку, окреслено основні проблеми, а також шляхи їх подолання. Це дає змогу стверджувати, що соціально-економічний розвиток країни нерозривно пов'язаний з рівнем розвитку всіх галузей паливно-енергетичного комплексу, вдосконалення енергетичного балансу з обов'язковим врахуванням досягнень науково-технічного прогресу. Також актуальним є вирішення екологічних проблем. Досягнення поставлених цілей сприятиме забезпеченню населення та економіки Укра-

їни якісними енергетичними продуктами, забезпечить високий рівень економічної безпеки та незалежності нашої держави на світовій арені.

Література

1. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
2. Основи економічної безпеки підприємства: Навч. посібник / Гончаров С.М., Кузнєцова Т.В., Тесняк О.Ю. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 216 с.
3. Користін О.Є. Економічна безпека: навч. посіб./О.М. Джужі. – К.: Алеута; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.